

КОМПЛЕКСНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ І ТРАДИЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІMULTIPLE APPLICATION OF INNOVATIONAL AND TRADITIONAL LEARNING
TECHNOLOGIES IN EDUCATIONAL ACTIVITY IN HIGHER SCHOOL

Серед пріоритетних напрямів державної політики в контексті інтеграції вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітнього простору визначено проблеми постійного підвищення якості освіти, модернізації її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розробку та впровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій. Сучасне українське суспільство характеризується пришвидшенням темпів соціально-економічного розвитку та швидким розвитком технологій, особливо в інформаційно-комунікаційній сфері, тож актуальним є соціальне замовлення суспільства на фахівця, здатного орієнтуватися у мінливому процесі виробництва, творчо мислити, самостійно здобувати знання і застосовувати їх для вирішення практичних завдань. Всі ці процеси істотно впливають на формування вищої освіти та впровадження інновацій у навчальний процес вітчизняних вищих навчальних закладів. У своїй науковій роботі спробуємо надати аналітичний огляд технологій, що можуть застосовуватися у процесі розвитку автономності студента. У межах кожної технології намагатимемося знайти ефективні форми, методи й засоби, за допомогою яких можна вплинути на формування показників автономності.

Ключові слова: автономність студента, вища школа, інтеграція, концептуальні положення, освітня діяльність, розвиток, студент, самоосвітня діяльність.

Среди приоритетных направлений государственной политики в контексте интеграции отечественного образования в европейское и мировое образовательное пространство определены проблемы постоянного повышения качества образования, модернизации его содержания и форм организации учебно-воспитательного процесса; разработка и внедрение образовательных инноваций и информационных технологий. Современное украинское общество характеризуется ускорением темпов социально-экономического развития и быстрым развитием технологий, особенно в информационно-коммуникационной сфере, соответственно актуальным является социальный заказ общества на специали-

ста, способного ориентироваться в меняющемся процессе производства, творчески мыслить, самостоятельно приобретать знания и применять их для решения практических задач. Все эти процессы существенно влияют на формирование высшего образования и внедрение инноваций в учебный процесс отечественных высших учебных заведений. В своей научной работе попытаемся предоставить аналитический обзор технологий, которые могут применяться в процессе развития автономности студента. В рамках каждой технологии попытаемся найти эффективные формы, методы и средства, с помощью которых можно повлиять на формирование показателей автономности.

Ключевые слова: автономность, высшая школа, интеграция, концептуальные положения, образовательная деятельность, развитие, студент, самообразовательная деятельность.

The problems of constant improvement of the quality of education, modernization of its content and forms of organization of the educational process, as well as the development and implementation of educational innovations and information technologies were defined among the priorities of the state policy in the context of integration of the national higher education into the European and global educational system. Modern Ukrainian society is characterized by fast socially-economic and technological development, especially in informational and communicative areas. Thus there's social demand for specialists able to be up to speed on the changing production process, who can think creatively, obtain knowledge on their own and apply it to solve practical tasks. All these processes significantly influence the formation of higher education and introduction of innovations in educational process of Ukrainian higher educational establishments. In our research paper we made an analytical review of technologies that can be applied in the process of students' autonomy development. Within each technology we tried to find effective forms, methods and tools that can be used to influence the formation of autonomy key indices.

Key words: student's autonomy, higher school, integration, educational activity, self-educational activity.

УДК 378.091.313-057.87

Попов Р.А.,

канд. наук з держ. упр.,

доцент кафедри

романо-германських мов і перекладу

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Якість вищої освіти розглядається за допомогою таких понять, як доступність, ефективність, надійність. На досягнення таких показників орієнтовані програми розвитку освіти Європейського співтовариства, національних систем освіти.

У документах ЮНЕСКО одне з перших визначень якості освіти з'явилося в доповіді Міжнародної комісії з розвитку освіти «Учитися жити: Світ освіти сьогодні й завтра» («Learning to Be: The World of Education Today and Tomorrow»). Комісія визначила основну

мету соціального розвитку як викорінювання нерівності та становлення демократичного суспільства на принципах справедливості. Зокрема, у доповіді сказано, що «мету й зміст освіти варто переглянути для забезпечення нової якості суспільства й нової якості демократії. Акцент робиться на значенні науки й технологій. Стверджується, що поліпшення якості освіти можливе лише в таких системах освіти, у яких створені можливості для пізнання принципів наукового розвитку й загального прогресу у форматі локального соціокультурного контексту навчання» [1].

Нині ще не існує твердо усталеного визначення цього поняття. «Технологія навчання», «освітні технології», «технології в навчанні» – як видно з цих прикладів, сам термін перебуває ще в процесі становлення і, відповідно, визначення ще залежить від авторів, які його використовують, уявлень про сутність і структуру освітньо-технологічного процесу.

Визначаючи взаємозв'язок феноменів навчання й освіти, серед основних функцій освіти дослідники називають функцію технологічну: формування навичок і вмінь трудової, громадської, господарської, професійної діяльності, розвиток комунікативності в різних видах діяльності і т. п. Технологічні механізми, які в реаліях вищого навчального закладу зводяться до розробки і впровадження різноманітних технологій, забезпечують структурну єдність формувальних впливів, рух від загальних завдань до конкретних стратегій реалізації, задіяння міжпредметних зв'язків і широке застосування сучасних методів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Автономність особистості як предмет дослідження певною мірою представлена у роботах О. Дергачової, Е. Десі, Д. Леонтьєва, Ж. Пижикової, Г. Пригіна, Т. Партико, Р. Райана, О. Сергєєвої, зокрема в контексті суб'єктності (І. Котик, А. Марічева та ін.), довільної саморегуляції (Ж. Вірна, В. Ілійчук, С. Малазонія, Ю. Миславський), суверенності особистості (А. Клочко, С. Нартова-Бочавер), автентичності (Н. Когутяк, М. Рагуліна), особистісної ідентичності юнака (Л. Клочек, Ю. Лановенко, І. Середницька та ін.).

Мета статті – здійснити аналіз інноваційних технологій, що застосовуються в освітньому просторі вітчизняної вищої школи, наголос зроблено на інформаційно-комунікаційних технологіях, зокрема на тих можливостях, які відкриваються у разі застосування дистанційного та комбінованого навчання у процесі розвитку автономності студентів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Предметом технології навчання є створення систем навчання і систем професійної підготовки, тобто розробка технології навчального процесу. Загалом можна виокремити такі важливі риси педагогічної технології. Це, по-перше, попереднє проектування навчально-виховного процесу та реалізація створеного проекту. По-друге, педагогічна технологія пропонує проект навчально-виховного процесу, що визначає структуру та зміст навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів навчання. По-третє, будь-яка педагогічна, навчальна технологія – це процес цілетворення. Якщо в традиційній педагогіці цілі задаються досить нечітко, то в педагогічній технології це центральна проблема, яка розглядається в двох аспектах:

1) діагностичного цілепокладання й об'єктивного контролю якості засвоєння суб'єктами навчального процесу навчального матеріалу;

2) розвитку особистості загалом.

У будь-якій педагогічній технології наголос робиться на принципах цілісності, структурної та змістовної єдності складників навчально-виховного процесу.

Ключ до розуміння технологічної побудови навчального процесу – послідовна орієнтація на чітко визначені цілі. Тому насамперед зупинимось на центральній педагогічній проблемі постановки цілей і цільової орієнтації навчання.

Теоретичні знання завжди мають «модельний» характер, пише О.А. Комар, вони вимагають від того, хто навчається (і не меншою мірою від викладача), постійного осмислення основних вимог:

– співвідношення між знаннями й істиною, між апріорною недостатністю навчальних знань і ступенем вдосконалення їх практичних доказів і тверджень;

– оцінки ступеня достовірності різних категорій наукового знання;

– визначення достовірності і дієвості критеріїв оцінки різних сторін і характеристик знань, умінь і навичок;

– виявлення і розуміння співвідношень і зв'язків між поняттями та явищами, які пропонуються викладачами у процесі викладання навчального матеріалу, та порівняння на конкретних прикладах, що виробляються й апробуються тим, хто навчається, тощо [2].

Такі положення можуть бути представлені як деякі висхідні теоретичні основи перспективної моделі системи «викладач – навчання інтерактивним технологіям – студент» + «студент – знання методики роботи за інтерактивними технологіями – викладач», створеної для дослідження і прогнозування професійних якостей випускника (О.А. Комар [2, с. 238]).

Деякі науковці (Н. Самсонова) об'єднують технології, що використовуються в сучасній дидактиці, за спільними ознаками: за рівнем використання (загальнопедагогічні, частковометодичні або предметні, локальні або модульні); за науковим напрямом засвоєння досвіду (асоціативно-рефлекторні, інтеріоризаторські, розвивальні, біхевіористські тощо); за орієнтацією на особистісні структури: інформаційні (формування знань, умінь, навичок), операціональні (спрямовані на формування способів розумових дій), евристичні (спрямовані на розвиток творчих здібностей), прикладні (спрямовані на формування дієво-практичної сфери); за характером модернізації традиційної системи навчання (технології активізації та інтенсифікації суб'єктів навчання, технології на основі гуманізації та демократизації стосунків і взаємин суб'єктів навчального процесу, технології на основі дидактичної реконструкції навчального матеріалу); за філософським обґрунтуванням (наукові, гуманістичні, авторитарні тощо).

Об'єднання за спільними ознаками – не єдиний шлях класифікування технологій, що застосовуються в освіті. Г.К. Селевко називає такі класифікаційні параметри:

- за рівнем застосування (частковопредметна або загальнопедагогічна, загальнопредметна);
- за головним чинником розвитку (соціогенна, біогенна та психогенна). Сутністю кожної є активізація пізнавальних здібностей студентів поряд з інтенсифікацією і посиленням особистісного розвитку кожного. Останнє дозволяє перейти від керівництва активністю студентів до самодетермінації, тобто виділення факторів соціалізації і співробітництва як найбільш значущих;
- за концепцією засвоєння (асоціативно-рефлексорна, розвивальна, яка розвиває творчі та критичні аспекти мислення, сприяє подоланню розбіжностей між змістом теоретичної підготовки в процесі навчання і реальними діями під час практичної роботи);
- за орієнтацією на особистісні структури (інформаційно-операційна, така, що спрямована на формування знань, умінь, навичок, розвиток способів розумових дій у цілісній системі, що дозволяє аналізувати, осмислювати, коригувати);
- за характером змісту (навчальна, навчально-тренувальна);
- за організаційними формами (традиційна, академічна, індивідуально-творча, якщо використовуються як традиційні форми і методи навчання, так і творчі, індивідуальні, індивідуалізовані з опорою на активність студентів у цілісному навчальному процесі);
- за стилем взаємин (індивідуально-орієнтовані технології, групові, технології співробітництва);
- за домінуючими методами (розвивальна, саморозвивальна, що підтримує та стимулює цілі у когнітивній, афективній і психомоторній сфері на всіх рівнях) [3, с. 27–39].

До найбільш розповсюджених освітніх технологій, активованих у навчальному процесі вищої школи, М.М. Фіцула відносить технології диференційованого навчання, технології проблемного навчання, ігрові та імітаційні технології, окремо розглядається цикл предметно орієнтованих технологій [4]. Є.С. Полат виділяє технології індивідуального, диференційованого, навчання у співпраці в групу особистісно орієнтованих технологій. Учена також зазначає, що серед різноманітних напрямлень новітніх педагогічних технологій найбільш адекватними висунутим цілям є технологія навчання у співпраці (cooperative learning), метод проектів, різномірівневе навчання, «індивідуальний портфоліо» [5, с. 15].

Інформаційні та комунікаційні технології на основі систем телекомунікації у всьому світі визнані ключовими технологіями XXI ст., що на

найближчі десятиріччя будуть основними двигунами прогресу. Інформатизація освіти є частиною цього глобального процесу. Актуальною проблемою сьогодення є розробка освітніх технологій, здатних модернізувати традиційні форми навчання з метою підвищення рівня навчального процесу у вищому навчальному закладі. Український дидакт М.В. Чайка пише про те, що «робота у вищій школі на сучасному етапі реалізації ідей Болонської угоди спрямована переважно на інтенсивну інформатизацію, мобілізацію потенціалу системи самоорганізації навчання, які забезпечують формування у майбутніх фахівців цілісного досвіду діяльності, самореалізацію професійних якостей» [6, с. 206].

Світова практика розвитку та використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) в освіті демонструє тенденцію до зміни традиційних форм організації освітнього процесу в умовах інформаційного суспільства.

Західноєвропейські філософи (М. Кастельс [7], Ж. Дерріда [8]) зазначають, що процес формування та розповсюдження Інтернету сформував назавжди структуру нового засобу комунікації – в архітектурі мережі, в культурі користувачів, у фактичних структурах комунікації. Архітектура мережі Інтернет залишиться технологічно відкритою, сприяючи широкому публічному доступу і серйозно перешкоджаючи введенню урядових або комерційних обмежень <...>, незважаючи на всі спроби регулювати, приватизувати і комерціалізувати Інтернет і вхідні в нього системи, мережі комп'ютерних комунікацій, як в Інтернеті, так і за його межами, що характеризуються найширшим розповсюдженням, багатосторонньою децентралізацією і гнучкістю [7]. Філософи освіти також приділяють увагу аналізу віртуальної реальності, визначають, що комунікаційна система, котра на протигагу історичному досвіду минулого створює реальну віртуальність, – це система, в якій сама реальність (тобто матеріальне / символічне існування людей) повністю охоплена, повністю занурена у віртуальні образи, у вигаданий світ, у якому зовнішні відображення не просто знаходяться на екрані, через котрий передається досвід, але й самі стають досвідом [7].

Всі повідомлення всіх видів синтезуються в інформаційних технологіях, які стали настільки всеосяжними, настільки різноманітними, настільки «слухняними» для користувачів, що абсорбують в одному і тому ж мультимедіатексті цілісність людського досвіду: «нова комунікаційна система радикально трансформує простір і час, фундаментальні виміри людського життя. Місцевості позбавляються свого культурного, історичного, географічного значення і реінтегруються у функціональні мережі або в образні колажі, викликаючи до життя простір потоків, що

заміняє простір місця. Час стирається в новій комунікаційній системі: минуле, сьогодення і майбутнє можна програмувати так, щоб вони взаємодіяли один з одним в одному і тому ж повідомленні. Матеріальним фундаментом нової культури є простір потоків і позачасовий час. Ця культура перекидає і включає різноманітність систем відображення; це культура реальної віртуальності, де вигаданий світ є вигадкою в процесі свого створення» [7].

Використання нових інформаційних технологій зміщує акценти з мети освіти, спонукає змінювати обсяг, склад, структурування навчального матеріалу, що опановується студентами, орієнтує на розвиток повноцінного теоретичного мислення, на застосування засобів сучасної комунікації, обмін результатами інформаційної роботи. Нові інформаційні технології допомагають знайти природний шлях перетворення студентів на активних учасників навчального процесу, дають можливість активно діяти в соціально-культурному середовищі, користуватися у процесі навчання тими ж інструментами, що й викладач вищої школи, активно прилаштовуючись до нових професійних функцій. За допомогою сучасних інформаційних технологій стає реальною отримання освіти дистанційно. Інтернет відкриває можливості отримання навчальної інформації з будь-якої бібліотеки, музею, книгосховища, наукового, культурного центру, що «створює реальні можливості для самоосвіти, розширення кругозору, підвищення кваліфікації» (Є.С. Полат [9]).

Найбільш повним втіленням у практику сучасних інформаційних технологій можна вважати виникнення й поширення мережі дистанційної освіти в Україні.

У Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні дистанційна освіта визначається як форма навчання, рівноцінна очній, вечірній, заочній та екстернату, яка реалізується переважно за технологіями дистанційного навчання через мережу Інтернет. Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, що відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, створеному на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Дистанційне навчання ґрунтується на певних педагогічних принципах, що діляться на три групи:

– загальні (принципи гуманізації навчання, науковості, системності та розвитку);

– принципи, що стосуються цілей і змісту навчання (відповідності цілей і змісту навчання державним освітнім стандартам, генералізації, історизму, цілісності та комплексності);

– принципи, на яких базується дидактичний процес та адекватна йому педагогічна система з її елементами (відповідності дидактичного процесу закономірностям учіння, провідній ролі теоретичних знань, єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання, стимуляції та мотивації позитивного ставлення до навчання, проблемності, поєднання колективної навчальної роботи з індивідуальним підходом до навчання, узгодження абстрактності мислення з наочністю у навчанні; доступності; міцності оволодіння змістом навчання).

Висновки. Таким чином, цілком поділяємо судження про те, що інноваційну спрямованість педагогічної діяльності зумовлюють соціально-економічні перетворення, які вимагають відповідного оновлення освітньої політики, прагнення педагогів до засвоєння та застосування педагогічних новинок. Надзвичайно важливу роль відіграє конкуренція вищих навчальних закладів, котра стимулює пошук нових технологій, форм, методів організації навчально-виховного процесу, диктує відповідні критерії щодо підбору науково-педагогічних кадрів.

Отже, новітні технології навчання, що розробляються й упроваджуються в практику на основі поєднання інформаційно-комп'ютерних, мережних засобів і досягнень сучасної психології та педагогіки, уможливають розвиток автономності студентів вищих навчальних закладів у сучасному освітньому просторі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. UNESCO World Education Report, Education for All (UNESCO, 2000). 380 p.
2. Комар О.А. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04.
3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. Москва : Народное образование, 1998. 256 с.
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи. Київ, 2000.
5. Новейший психолого-педагогический словарь / сост. Е.С. Рапацевич ; под общ. ред. А.П. Астахова. Минск : Современная школа, 2010. 928 с.
6. Чайка М.В. Основы дидактики: тексты лекцій та завдання для самоконтролю : навчальний посібник. Тернопіль : Астон, 2002. 244 с.
7. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / пер. с англ. под ред. О.И. Шкаратана. Москва : ГУ-ВШЭ, 2000.
8. Бондаревская Е.В. Методологические проблемы проектирования педагогического образования университетского типа. *Славянская педагогическая культура*. 2011. № 10. С. 3–11.
9. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / под ред. Е.С. Полат. Москва : Академия 2001. 271 с.